

ESAD REJİMİNİN DEVRİLMESİNİN ARDINDAN SURIYE TÜRKMENLERİNİN HAREKETLİLİK VE ADAPTASYON REFLEKSLERİ

Elmashan KÜÇÜKAKBULUT*

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

ORCID: 0000-0001-7485-3856. Email: egokesaoglu@gmail.com

ÖZ

Dünya, 27 Kasım 2024 tarihinde başlayan ve 12 gün süren bir askeri harekâtın ardından, muhalif güçlerin başkent Şam'ı ele geçirmesiyle beraber, 61 yıllık Baas Partisi'nin ve 54 yıllık Esad ailesi yönetimi hükümlanlığının sona ermesine tanıklık etmiştir. Bu süreçte, Suriye'nin yeniden inşasında rol almak isteyen taraflar ekonomik, sosyal, kültürel ya da siyasi taleplerini dile getirme yönünde hızlı adımlar atmaya başlamışlardır. Bahsi geçen taraflardan biri de Araplardan sonra Suriye'de ikinci büyük etnik unsur olarak faaliyet gösteren Türkmenlerdir. Türkmenler, geçiş yönetimi sürecinde alınan kararlara dâhil olma taleplerini ve Suriye'deki güncel gelişmelerle ilgili görüş ve endişelerini 8 Ocak 2025 tarihinde, rejimin devrilmesinden tam bir ay sonra düzenledikleri bir basın toplantısında dile getirmişlerdir. Makale, bu toplantıda sunulan bildirinin MAXQDA 24 Analytics Pro programını kullanarak derinlemesine bir söylem analizini yapmayı hedeflerken, Suriye Türkmenleri gibi çoklu kimliğe sahip toplulukların göç, hareketlilik ve adaptasyon reflekslerini teorik düzlemde tahlil etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Suriye Türkmenleri, Göç Politikaları, Çok-Yerli Kimlikler, Tireli Kimlikler*

* Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 10.03.2025, Kabul Tarihi: 21.04.2025.

Bu makalede Etik Kurul Onayı gerekmemektedir.

MOBILITY AND ADAPTATION REFLEXES OF THE SYRIAN TURKMEN AFTER THE OVERTURN OF THE ASSAD REGIME

ABSTRACT

The world witnessed the end of the 61-year rule of the Ba'ath Party and the 54-year governance of the Assad family following a military operation that began on November 27, 2024 and lasted for 12 days, culminating in opposition forces capturing the capital, Damascus. In this process, the parties that wanted to take part in the reconstruction of Syria began to take rapid steps to express their economic, social, cultural or political demands. One of these parties is the Turkmen, who operate as the second largest ethnic group in Syria after the Arabs. Turkmen expressed their demands to be included in the decisions taken during the transitional administration process and their views and concerns regarding current developments in Syria at a press conference held on January 8, 2025, exactly one month after the overthrow of the regime. The article aims to conduct an in-depth discourse analysis of this press release presented at this meeting using the MAXQDA 24 Analytics Pro program while also aiming to analyze the migration, mobility and adaptation reflexes of communities with multiple identities, such as Syrian Turkmen, on a theoretical level.

Keywords: *Syrian Turkmen, Migration Policies, Multilocal Identities, Hyphenated Identities*

GİRİŞ

Rejimin devrilmesinin ardından hem umut hem de endişe duygularını bir arada yaşayan Suriyeliler; bir yandan Esad döneminin sona ermesiyle beraber elde edilen zaferi kutlarken, bir yandan da 13 yıl süren bir iç savaşın ardından yaşanan maddi ve manevi tahribatın giderilmesinin zorluklarıyla ilgili kaygılarını dile getirmektedirler. Bahsi geçen bu ‘temkinli umut’ hissinin, Suriye’de çoğul kimliğe sahip unsurlar için daha yıpratıcı bir etkisi olduğunu öne süren Türkmenler, 8 Ocak 2025 tarihinde, rejimin devrilmesinden hemen sonra yaptıkları basın bildirisi ile akademik literatürde kültür, kimlik ve göç bağlamında tartışılan birçok kavramın yeniden ele alınması gerektiğine işaret etmişlerdir.

Birden fazla etnik, sosyal ve kültürel kimliği aynı anda benimseyen Suriye Türkmenleri, bu katmanlılıkları dolayısıyla farklı zamanlarda, farklı bağlamlarda, farklı kimlik unsurları ile ön plana çıkarak farklı refleksler geliştirmişlerdir. Bu doğrultuda, Suriye Türkmenlerinin Suriyeli-Türk, kentli-köylü, göçebe-yerleşik, muhalif-rejim yanlısı, çift dilli-Araplaşmış vb. kimlik unsurlarından hangilerini ne zaman ve nerede kullanmakta olduklarının tespit edilmesi; ilişkili literatürde kullanılan ‘tireli’, ‘çok-yerli’ (*multilocale*), ‘uluslar-ötesi’ (*transnational*), ‘melez’, ‘kreol’, ‘diasporik kimlik’, ‘geri-dönüş paradoksu’ gibi kavramların teorideki gelişimine katkı sağlayacaktır.

Örneğin; Suriye Türkmenleri, İç Savaş öncesi Suriye’de nüfus olarak ikinci büyük etnik unsur olmalarına rağmen azınlık statüsünde ve siyasi temsilden yoksun bir topluluk olarak yaşamışlardır. Bahsi geçen bu atmosferde geliştirdikleri refleksler de –siyasi anlamda organize bir biçimde olmasa da– Araplaştırma politikalarına direnme, Türkçe konuşmaya devam etme ve kültürel miraslarını koruma eğilimleri doğrultusunda şekillenmiştir.

Suriye Türkmenlerinin, iç savaş süresince, 2011 yılından günümüze dek geliştirdikleri refleks ise çift ayaklı bir mücadele etrafında gelişmiştir. Hem rejim güçleri hem de YPG/PKK, DAESH gibi terör örgütlerine karşı başlatılan direniş hareketleri –ve bu süreçte Türkiye’nin bölgedeki desteği– Türkmenlerin kimliksel bir ‘uyanış’ sürecine adım atmalarına neden olmuştur. Fakat, YPG/PKK’nın Münbiç, Tel Abyad ve Kobani gibi bölgelerde Türkmen varlığını azaltmaya yönelik saldırıları sonucunda mecburi bir ‘yer değiştirme’ eğilimine girilmiş, Halep, Humus, Hama ve Lazkiye Türkmenlerinin Türkiye’nin sınır illerine göç dalgası başlamıştır.

Çalışmanın esas odağı ise iç savaş sonrası geliştirilmekte olan refleksler ile ilişkilidir. Bu noktada, Türkmenlerin Suriye'ye dönüp dönmek hususundaki kararlarıyla beraber, yeni Suriye'nin inşasında söz sahibi olabilmek için atacakları adımlar değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Bahsi geçen bu stratejik eylem süreçleri bağlamında, makale, Suriye Türkmenlerinin Esad rejiminin devrilmesinin ardından geliştirecekleri muhtemel hareketlilik ve adaptasyon reflekslerini Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu'nun basın bildirisi metninin söylem analizi ve bu analizin sağlamasını yapmak üzere taranan ikincil kaynaklar üzerinden okumaya çabalayacak, sonrasında ise süreçle ilgili tahminleri göç, diaspora ve kimlik çalışmaları literatürü çerçevesinde değerlendirecektir. Özetle, bu makalenin amacı, Türkmenlerin rejim devrildikten sonra atacakları adımlarla ilgili tahminde bulunmaktır. Böylece, bugün -Türkiye başta olmak üzere- Suriye Türkmenlerine ev sahipliği yapan ülkelerin ve Suriye'deki geçiş hükümetinin, Türkmenlerin hareketlilik süreçlerine yönelik geliştireceği politikalara zemin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda çalışmada; Esad rejiminin devrilmesinin ardından Suriye Türkmenlerinin 'dönüş göçü' kararlarının ne yönde olacağı, olumlu ya da olumsuz karar almalarındaki faktörlerin neler olduğu ve son olarak Suriye'ye yeniden yerleşme ya da bulundukları ülkede kalma kararlarının politik, sosyoekonomik ve stratejik anlamda ne gibi sonuçlar doğuracağı sorularının yanıtları tartışılmaktadır.

METODOLOJİ

1960'lar sonrasında yazılı ve sözlü metinlerde "dilin cümle seviyesinin üzerinde bir bağlam içinde incelenmesi" gerekliliği doğmuş, söylem analizi tekniği politika oluşturma süreçlerine katkı sağlayan önemli yöntemlerden biri haline gelmiştir (Çakır, 2014). Bu makalede de nitel araştırma yöntemlerinden söylem analizi kullanılmaktadır ve bunu yaparken göç, kültür ve kimlik politikaları kapsamında tartışılan kritik kavramların anlamlarını yeniden keşfetmek üzere; Suriye Türkmenlerinin kendilerini izah ederken kullandıkları dilin nasıl anlamlar ürettiği, hangi kimlikleri oluşturduğu ve tüm bunların sosyal, politik ve stratejik ilişkileri nasıl şekillendirdiği anlaşılmaya çabalanmıştır. Metindeki ifadelerin görünürdeki anlamının ötesine geçebilmeye olanak sağlayan bu yöntem, makalenin araştırma sorularına derinlemesine cevaplar verebilmek maksadıyla kullanılmıştır (Fairclough, 1992).

Bu bağlamda, Suriye Türkmenlerinin hem Türkiye hem de kendi coğrafyalarındaki kritik rolünü değerlendiren bu çalışmanın kullandığı

yöntemin merkezinde, girişte de belirtildiği üzere, Suriye Türkmen Dernekler Federasyonunun 8 Ocak 2025 tarihinde, Esad rejiminin devrilmesinden hemen sonra yaptığı basın bildirisinin söylem analizi yer almaktadır. Ana veri seti olarak kullanılan basın bildirisi metni, Suriye Türkmenlerinin Esad rejimi sonrası politik arenada kendilerini nasıl konumlandırmak istediklerini yansıttığı için kayda değerdir. Dolayısıyla, Türkmen toplumunun yeni siyasi düzende meşruiyet taleplerinin ve siyasi tavrının bir ön-izlemesi olarak nitelendirilebilecek bu metnin söylem analizinin yapılması kritik önem arz etmektedir.

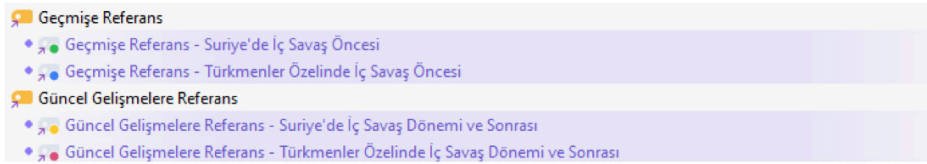
Bildiri metni Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu Başkanı Tarık Sulo Cevizci tarafından Türkçe ve Arapça olarak sunulmuştur. Basın toplantısında alınan ses kaydı deşifre edilmiş, analiz edilmek üzere MAXQDA 24 Analytics Pro programına aktarılmıştır. Veri analiz sürecinde, basın bildirisi cümleler ve paragraflar düzeyinde mercek altına alınmış ve kodlama aşamasına tabi tutulmuştur. Söylem analizi, MAXQDA 24 Analytics Pro programına işlenen verilerin üç tema etrafında kodlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Kodlama sürecinde, van Dijk'in söylemsel stratejiler yaklaşımından da yararlanılmış, özellikle grup kimlikleri ve ötekileştirme süreçleri detaylandırılmıştır (Van Dijk, 1997). Belirlenen kodlarla kategorilere ayrılan bildiri metninin analizi yapılırken, programın 'Kod Matris Tarayıcısı', 'Kod İlişkileri Tarayıcısı', 'Belge Portresi' ve 'MAXMaps' gibi veriyi görsel araçlara dönüştürme özellikleri kullanılmıştır.

Bilindiği üzere, söylem analizlerinde genellikle tek bir metin incelemeye tabi tutulur ve bu analizin güvenilirliğini sağlamak ve bağlamsal tutarlılığı güçlendirmek için ikincil veri kaynaklarının kullanılması önerilir (Alba-Juez, 2009). Türkmenlerin sunduğu bu kolektif ve siyasi metnin analizi esnasında da bildirinin tohumlarının ekildiği bağlamı ve sosyal etkilerini anlamak için ikincil veri kaynağı olarak medya haber ve analizlerine, Suriye Türkmen Meclisi ya da diğer siyasi temsilcilerin açıklamalarına, çeşitli röportaj ve mülakatlara, sosyal medya açıklamalarına ve uluslararası kuruluş ve STK raporlarına başvurulmuştur.

Basın bildirisi metnindeki söylemin bağlamsal incelemesi yapılırken iç savaş sonrası politik atmosfer, Türkmenlerin bölgedeki siyasi aktörlerle ilişkileri ve uluslararası güç dengeleri dikkate alınmıştır. Rejimin devrilmesinin ardından Türkmenlerin hangi tarihsel referansları kullandıkları, hangi ideolojik zeminde köklenmeyi arzuladıkları, kendilerini yeni Suriye'nin

inşası sürecinde *kurucu* özneler arasında mı yoksa *mağdur* aktörlerin içinde mi konumlandıkları analize tabi tutulmuştur. Bu bağlamda, basın bildirisi metni öncelikle, Suriye Türkmen Dernekler Federasyonunun referans gösterdiği zaman dilimleri bazında kategorilere ayrılmıştır. Suriye İç Savaşı dönemi ve sonrasına atıfta bulunan ifadeler ve İç Savaş öncesi döneme atıfta bulunan ifadeler, yapılan taramalar neticesinde; ‘Geçmişe Referans’ ve ‘Güncel Gelişmelere Referans’ küme başlıkları altında derlenerek kodlandırılmıştır. Örneğin; “bir askeri darbe sonucu iktidara gelen ve yıllardır ülkeyi demir yumrukla yöneten Baas diktatörlüğü” ifadesi *Geçmişe Referans – Suriye’de İç Savaş Öncesi* olarak kodlandırılırken; “Oğuz Türkleri, sekizinci asırdan beri Suriye coğrafyasını yurt ve mesken tutmuşlardır” ifadesi *Geçmişe Referans – Türkmenler Özelinde İç Savaş Öncesi* olarak kodlandırılmıştır. Öte yandan; “bu mücadele 8 Aralık 2024 tarihinde taçlanmış ve dünyanın en kanlı ve zalim rejimi son bulmuştur” ifadesi *Güncel Gelişmelere Referans – Suriye’de İç Savaş Dönemi ve Sonrası* kategorisi altında kodlandırılmış, “Suriye Türkmenleri, 2011 yılında sokak hareketleri ile başlayan bu kutlu mücadelede en başta yer almış ve binlerce şehit vermekte tereddüt etmemişlerdir” benzeri ifadeler ise *Güncel Gelişmelere Referans – Türkmenler Özelinde İç Savaş Dönemi ve Sonrası* olarak kodlandırılmıştır. Bahsi geçen kodların Tema 1 adı altında MAXQDA programı ekranındaki görüntüsü aşağıdaki gibidir.

Şekil 1. Kodlandırma: Tema 1

Kodlandırmanın ikinci aşamasında bildirideki ifadeler ‘geçiş dönemi politikalarına tepki’, ‘teröre karşı tepki’, ‘etnik ayrımcılığa karşı tepki’, ‘dini ve mezhepsel ayrımcılığa karşı tepki’, ‘Baas ve Esad rejimlerine karşı tepki’ kodları ile ‘tepkiler’ kümesi altında kelime öbekleri ve cümleler bazında incelenerek sınıflandırılmıştır. Örneğin; “Araplardan sonra ikinci büyük etnik unsur olan Suriye Türkmenleri tüm tehdit, tecrit ve asimilasyon politikalarına karşı varlığını, günümüze kadar devam ettirmeyi başarmışlardır” ifadesi ‘etnik ayrımcılığa karşı tepki’ kodu altında değerlendirmeye tabi tutulurken, “...yeni sürecin temellerinin atılması hedefleri ile organize edilen Milli Diyalog Kongresi’ne Suriye’nin en önemli bileşenlerinin başında gelen Türkmenlerin çağrılmaması ve süreç

dışına itilmesi asla kabul edilemez” ifadesi ‘geçiş dönemi politikalarına tepki’ kodu ile kategorize edilmiştir¹. Bahsi geçen kodların Tema 2 adı altında MAXQDA programı ekranındaki görüntüsü aşağıdaki gibidir.

Şekil 2. Kodlandırma: Tema 2

Kodlandırmanın üçüncü ve son aşamasında ise basın bildirisindeki ifadeler ‘beklenti’, ‘kaygı’, ‘gurur’, ‘hayal kırıklığı’, ‘fedakârlık’, ‘mağduriyet’ ve ‘umut’ kodları ile ‘duygular’ kümesi altında analize tabi tutulmuştur. Örneğin; “...Suriye’nin dört bir tarafına yayılan Oğuz Türkleri, Esad rejiminin yanında IŞİD ve PKK terör örgütlerinin 2011 yılından itibaren uyguladıkları baskı politikaları ve yaptıkları katliamları nedeni ile yurt içine ve dışına göç etmek zorunda kalmışlardır” ifadesi ‘mağduriyet’ kodu ile sınıflandırılırken, daha önce ‘Güncel Gelişmelere Referans – Türkmenler Özelinde İç Savaş Dönemi ve Sonrası’ kodu ile taranan “Suriye Türkmenleri, 2011 yılında sokak hareketleri ile başlayan bu kutlu mücadelede en başta yer almış ve binlerce şehit vermekte tereddüt etmemişlerdir” ifadesi bu defa ‘fedakârlık’ kodu altında kategorize edilmiştir. Bu örnekte olduğu gibi, aynı ifadenin birden fazla kod ile kaydedildiği durumlarda, program iki ayrı kodun ilişki sıklığından yola çıkarak ‘kod ilişkileri tarayıcısı’ aracı ile bir haritalandırma yapmaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde paylaşılacak olan bu görsel araçlar, Suriye Türkmenlerinin iç savaş sonrası geliştirdikleri hareketlilik ve adaptasyon reflekslerini yorumlarken, ilişkili literatürde sürdürülmesi muhtemel kavramsal tartışmalar için bir zemin oluşturmaktadır. Duygular kümesi altında sıralanan kodların Tema 3 adı altında MAXQDA programı ekranındaki görüntüsü aşağıdaki gibidir.

¹ 8 Ocak 2025’te yapılan bu basın bildirisinin ardından, Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu Başkanı Tarık Sulo Cevizci, 25 Şubat 2025 tarihinde düzenlenecek Milli Diyalog Kongresi’ne davet edilen 600 kişiden biri olduğunu duyurmuştur. Bu gelişme ile ilgili değerlendirmeler, bildirinin kısa vadedeki etkisi ve bu bağlamda makalenin literatüre katkısı makalenin sonuç kısmında ele alınacaktır.

Şekil 3. Kodlandırma: Tema 3

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ VE ÖZGÜNLÜĞÜ

Suriyelilerin alt kimliklerini çalışan ve spesifik olarak Suriye Türkmenlerini araştıran literatür genel itibarıyla sınırlıdır. Göç politikaları alanında Suriyeli göçmenler genellikle etnik kırımları göz önünde bulundurulmadan ‘homojen’ bir grup olarak değerlendirilmektedirler. Fakat, yoğun nüfuslarıyla Suriye coğrafyasındaki Türk varlığını iç savaşın tüm yıkıcı etkilerine rağmen sürdürmeyi misyon edinmiş Türkmen toplumunun kendilerine has vaziyeti, -ve dolayısıyla geri dönüş motivasyonları-rejimin baskısına maruz kalan Araplardan farklı bir biçimde zuhur etmektedir. Bu çerçevede, Esad yönetiminin devrilmesinin ardından kurulan geçici hükümetin karar alma mekanizmalarına dahil edilme arzusuyla Türkmenler, ekonomik sıkıntılar ya da güvenlik kaygısı gibi faktörlerle ilişkili problemleri Arap sığınmacılardan farklı bir bakış açısı ile değerlendirmektedirler. Türkmenlerin bu kendilerine özgü durumunun da Suriye İç Savaşı ve sonrasındaki hareketlilik krizi ve göç politikalarını konu edinen literatüre alternatif bir perspektif sunması amaçlanmaktadır.

Öte yandan, göç ve geri dönüş süreçlerini ele alan kavramların Türkmenlere uyarlanarak yeniden değerlendirilmesi, daha önce konuya ilişkin yazılan literatüre katkı niteliğindedir. Türkiye’de ‘Suriyeli’ oldukları için, Suriye’de de ‘Türk’ oldukları için ayrımcılığa maruz kalan Türkmenlerin, diğer tireli kimliğe mensup etnik gruplardan bir farkı vardır. Euro-Türk ya da Müslüman-Amerikan gibi birden fazla kimlik unsurunu barındıran topluluklar etnik baskıya uğradıkları ülkede ‘misafir’ konumundadırlar ve literatürün geneli bu misafirlerin entegrasyon süreçleri etrafında şekillenmiştir. Fakat Türkmenler, Türkiye’de soy benzerlikleri itibarıyla ve Suriye’de asırlardır devam eden yerleşiklikleri dolayısıyla, her iki ülkede de kendilerini ‘misafir’ konumunda hissetmemektedirler. Türkmenlerin durumunu istisnai yapan, Türkiye’de de Suriye’de de anavatanlarında hissetmeleriyle ve fakat o yönde karşılanmamalarıyla ilişkilidir. Türkmenler her ne kadar kendilerini misafir olarak görmüyor olsalar da, ‘ev sahibi’ konumunda söz sahibi oldukları bir ülkeleri de bulunmamaktadır. Göç

literatüründe, sosyal uyum ve entegrasyon konularını bu perspektiften ele alan çalışma yok denecek kadar azdır. Bu doğrultuda makalenin, benzer araştırmaların ortaya çıkmasına öncülük etmesi ve alan literatürüne katkıda bulunması arzulanmaktadır.

Konusunun güncelliği ve dinamikliğinin yanı sıra, bu makale, metodolojik anlamda da farklı bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Bahsedildiği üzere, Türkmenlerin geri dönüş refleksleri incelenirken MAXQDA programı kullanılarak bir söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Bu da konuyu genel makro analizlerin ötesinde daha mikro seviyede inceleme imkânı sunmaktadır. Türkmenlerin geri dönüşlerine dair gerçekçi ve etkin öneriler geliştirilmesine katkı sağlaması amaçlanan bu çalışmada politika üreticiler ve konuyla ilişkili sivil toplum kuruluşları için alternatif bir veri setinin sunulması planlanmaktadır.

KAVRAMSAL ANALİZ: TİRELİ, MELEZ, HİBRİT KİMLİK KAVRAMLARI VE GÖÇ POLİTİKALARI LİTERATÜRÜNDE SURİYE-TÜRKMENLERİ

Makalenin bu bölümünde, 2011 sonrası Suriye İç Savaşı ve spesifik olarak Aralık 2024 itibarıyla Esad baskı rejiminin sona ermesinin ardından yaşanan göç süreçlerinde ortaya çıkan ‘katmanlı’ kimliklere ışık tutabilecek literatürün incelenmesi hedeflenmektedir. Etnik kökenleri Türk olup Suriye vatandaşı olan ve hatta bir kısmı Suriye’den Türkiye’ye zorunlu göç ile geldikten sonra Türk vatandaşlığı da alan Suriye Türkmenleri, *çifte aidiyetli* ve katmanlı kimlikleri ile karşımıza çıkarken, araştırmanın kavramsal analiz süreci de sosyoloji ve siyaset bilimi literatüründeki ‘tireli’, ‘melez’, ‘hibrit’ kimlik ve ‘yersizyurtsuzlaşma’ gibi kavramlara yönelmektedir.

Tireli kimlik kavramı çift yönlü bir aidiyete işaret eder ve bireyleri tirenin hangi tarafında yer aldıklarını sorguladıkları bir sürece iter. Bu sorgulama süreci de esasında bir arada-kalmışlığın emaresidir (Khilay, 2014). Bu kavram genellikle diaspora toplulukları için kullanılır. Afro-Amerikan ya da Britanyalı-Asyalı tireli kimliklerindeki ‘tire’ (-) bireylerin etnik kimliği ile vatandaşlıkları arasındaki ‘köprü’ olarak değerlendirilmektedir (Kebede, 2010). Bu çerçevede, göçmenlere ilişkin entegrasyon ve sosyal uyum süreçleri tasarlanırken, tireli ve çoğul kimlik kavramları, genellikle *akkültürasyon* (*kültürel uyum*) kuramcıları, kültürel antropoloji ya da diaspora çalışmaları üzerine uzmanlaşmış sosyal bilimciler tarafından

öne çıkarılmaktadır. Bahsi geçen literatürde, göçmenlerin kendi kültürlerini muhafaza ederken, ev sahibi topluma da ayak uydurmalarının gerekliliği konu edilmektedir (Belanger & Verkuyten, 2010). Öte yandan, “araştırmalar, etnik azınlık mensuplarının tercih ettiği tireli kimliklerin ev sahibi toplum tarafından tanınmasının [da], başarılı entegrasyon için kritik olduğunu göstermiştir” (Hack-Polay, Mahmoud, Kordowicz, Madziva, & Kivunja, 2021). Sonuç olarak entegrasyon stratejileri, ev sahibi ve ‘misafir’ toplumun iş birliği doğrultusunda açığa çıkmaktadır. Fakat, dünyadaki göç tecrübelerinin bireyselleşmesi ve çeşitlenmesiyle, katmanlı kimlikleri açıklayan literatür, zamanla ev sahibi ve misafir toplumların tartışma alanından ve göçmenlerin uyum sağlama kabiliyetlerinden çok daha öteye taşınmıştır.

Kimliklerin kültürel anlamda ‘melezleştiği’ / ‘hibritleştiği’; Homi K. Bhabha, Stuart Hall, Paul Gilroy, Arjun Appadurai gibi sosyal bilimciler tarafından öne sürülen; göç, küreselleşme ve diaspora tartışmalarına konu olan bir iddiadır. Örneğin, Homi K. Bhabha’nın *The Location of Culture* isimli kitabında, kimliklerin sabit olmadığından, farklı kültürlerin karşılaşmalarıyla oluşan yeni alanda (*third space/üçüncü mekân*) biçimlenen yapılar olduğundan bahsedilmektedir (Bhabha, 2004). Bhabha’ya göre, kültürel etkileşim biçimleri ‘performatif’ süreçlerdir. Diğer bir deyişle, kültürel ilişkiler, önceden var olan sabit kimliklerden değil, etkileşim anında ortaya çıkan, ‘yapılanan’ (performatif) süreçlerle beraber oluşur; her kültürel temsil bir yorum ve inşa sürecidir. Bu yüzden de azınlıklar için kimlik, elden ele aktarılan sabit ve değişmeyen bir miras değildir; aksine, toplumsal değişimlerle birlikte müzakere edilerek yeniden şekillenir. Dolayısıyla, geleneği yeniden yorumlamak, toplumların kültürel ve tarihsel birçok parametreyi göz önünde bulundurmasını gerektirir, bu da kimliği çoğullaştırır ve karmaşıklaştırır. Kısacası Bhabha, kültürel kimliklerin sabit ve özsel olmaktan ziyade, etkileşimle türeyen, tartışmaya açık ve melez yapılar olduğunu savunmaktadır. Bhabha’nın bu iddiasını Ayhan Kaya şu cümlelerle desteklemektedir; “Etnik, kültürel, dinsel, diasporik ve bireysel kimliklerimizin iddia edildiği kadar köklerimizle, geleneklerimizle, özümüzle ilgili olmadığını ve zaman içinde değişen siyasal, toplumsal ve çevresel faktörlerden etkilenmeksizin kalamayacağını söylemek çok da iddialı olmayacaktır” (Kaya, 2011).

Kimliklerin katmanlılığı ve melezliğine vurgu yapan sosyal bilimcilerden bir diğeri de Stuart Hall’dur. Kültürel kimliklerin tarihsel süreç

içerisinde farklı anlamlar kazandığını savunan Hall, iki farklı kültürel kimlik tanımlama biçiminden bahseder. Birinci yaklaşımda kimliğin doğası değişmez ve geçmişe dayanır. Ortak geçmiş, soy ve kültürel miras kimliğin kaynakları arasındadır ve diasporada yaşayan azınlıklar için kültürel kimliğin rolü ortak aidiyet duygusunu yeniden keşfetmek üzerine kurgulanmıştır. Öteki taraftan, sunulan ikinci yaklaşıma göre, birinci yaklaşımın aksine kültürel kimliklerin doğası geçmişe değil, süreçlere dayanır ve değişkendir. Geçmişe yöneliktir fakat geleceğe de ışık tutar. Hall, çalışmalarında bu yaklaşımlardan ikincisini; yani kimliğin değişkenliğini ve tarihsel/ söylemsel olarak inşa edilen bir olgu olduğunu savunur. Hall’a göre kültürel kimlikler bir kökenin peşinde değildir; aksine sürekli bir yeniden oluşum sürecindedir. Özetle, tıpkı Bhabha gibi, Stuart Hall da insanları tek bir yer, kültür ya da geçmişle sınırlamaz; onları birden fazla kültür arasında yaşayan ve kimliklerini sürekli olarak yeniden kuran özneler olarak tanımlar (Hall, 1990).

Literatürde kültürel melezlik ve diaspora kimlikleri üzerine çalışma yapan önemli sosyologlardan bir diğeri de Paul Gilroy’dur. *Black Atlantic* kavramıyla Afrika, Amerika, Karayipler ve Avrupa arasında köle ticaretiyle kurulan tarihsel, kültürel ve toplumsal ilişkiler ağını anlatan Gilroy, Britanya’da yaşayan bir siyahinin hem Afrika mirasını hem kölelik tarihini hem de Britanya kültürünü taşıdığından bahseder. Fakat tüm bu öğelerin sabit bir sentez oluşturmadığının, çelişkili, parçalı ve müzakere edilen ve sürekli değişen bir kimlik yapısı ortaya koyduğunun altını çizer. Gilroy bu doğrultuda, W.E.B. De Bois’nın ‘çifte bilinç’ kavramını yeniden yorumlar ve siyahi bir bireyin hem kendi kültürel deneyiminden hem de beyaz egemen toplumun bakış açısından beslendiğini öne sürer. Özetle, sabit bir yerellikten doğmayan, uluslarötesi (transnasyonal) kültür; müzik, dil, sanat ve hafıza yoluyla farklı coğrafyalar arasında dolaşır. Bu dolaşım da raggaе, hip-hop, dub, blues, grafiti gibi yeni direniş biçimleri ve melez kültürel formlar yaratır (Gilroy, 1993).

Çalışmalarında kimliklerin akışkanlığına ve küresel dinamiklerle nasıl şekillendiğine değinen sosyal bilimcilerden biri de Arjun Appadurai’dır. Appadurai’ye göre yeryüzündeki farklı kültürlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve etkileşimini anlamaya çalışırken Batı kökenli bakış açısı ve deneyimlere alternatifler geliştirilmelidir. Literatürde 1990’lı yıllara kadar kabul görmüş varsayımları sorgulayan Appadurai, kültürlerin sınırlarının belli bir mekâna bağlı sabit yapılar olmadığını altını çizerken

‘yersizyurtsuzlaşma’ (*detrterritorialization*) kavramına değinmektedir. Bu kavram, *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization* kitabında da belirtildiği üzere, yalnızca uluslararası şirketleri ya da finans piyasalarını değil, farklı etnik grupları, mezhepsel hareketleri ve siyasi oluşumları da kapsamaktadır (Appadurai, 1996). Özetle, Appadurai’ye göre günümüzde kimliklerin tek bir toprak parçasına ya da ulusa ait olması mümkün değildir. Çünkü bireyler, imgeler, teknolojiler, fikirler ve sermaye dünyayı dolaşmaktadır ve kültürel bir akış içerisinde.

Küresel kültürel etkileşimi izah etmek üzere beş ana ‘akış’tan (*flow*) bahseden Appadurai, bu akışların kimliğin oluşumunu etkileyen ana dinamikler olduğunu savunmaktadır. *Etnoscapes*, *mediascapes*, *technoscapes*, *financescapes*, *ideoscapes* olarak isimlendirilen bu akışlar sırasıyla; bireylerin (sığınmacı, turist, göçmen vs.) küresel dolaşımı, medya imgeleri ve anlatılarının küresel dolaşımı, teknolojik akışlar ve bilgi transferi, ekonomik hareketlilik ve küresel sermayenin dolaşımı ve son olarak fikirlerin (ideolojiler, haklar, kimlik politikaları vs.) dolaşımı olarak açıklanmaktadır. Tüm bu akışlar yerel kimliklerin yeniden yapılandırılma sürecinde etkilidir (Appadurai, 1990).

Hareketlilik odaklı düşünen Appadurai, bilhassa göçmenler ve diasporik toplulukların medya araçlarını kullanarak yalnızca bulundukları coğrafyada değil, uzak mesafelerde de kimlik inşa edebileceğini savunmaktadır. Örneğin, Almanya’da yaşayan bir Suriye Türkmeni hem Halep’teki Türkmen aile geleneğine, hem Berlin’de bir Suriyeli olarak yaşadığı göçmen deneyimine hem de sosyal medya üzerinden küresel gençlik kültürüne aynı anda aidiyet geliştirebilir. Appadurai’ye göre de bu durum kimliğin ‘çok-yerli’ (*multi-sited*) ve zamansal olarak parçalanmış bir biçimde yapılandığına işarettir. Özetle, Appadurai’ye göre kimlik yalnızca etnik köken ya da ulus üzerinden değil; medya, göç, teknoloji, yerel uygulamalar ve hatta hayal gücü aracılığıyla da yapılanmaktadır (Appadurai, 1996).

Türkmenler özelinde yapılan bu çalışma, yukarıda sıralanan kavramsal tahlillerin sağlaması niteliğindedir. Türkmenler; vatandaşı oldukları ülkede de göçmen olarak ikamet ettikleri ülkede de –tireli, melez, hibrit kimliklerinden ötürü– kendilerini entegre olması gereken bir ‘misafir’ olarak hissetmemektedirler. Yani Türkmenlerde, fiziki olarak bir ülkede yaşarken duygusal ve kültürel bağların sınır-ötesine uzanması durumu,

diğer diaspora gruplarında olduğu kadar gündemde değildir. Türkiye’ye de Suriye’ye de hem duygusal hem de kültürel anlamda bağlıdırlar. Türkiye’nin sınır illerinde yaşayan Suriye Türkmenleri, kimliklerini göstermedikleri müddetçe göçmen olduklarının anlaşılmadığını –Suriye Türkmenlerinin Suriye’de konuştukları Türkçe ile sınır illerdeki şive benzerliği dolayısıyla– dile getirmektedirler. Bu durum da Türkmenlerin Türkiye ile Suriye arasında ortak dil aracılığıyla inşa ettikleri ‘hibrit’ / ‘melez’ / ‘tireli’ kimlik formuna işaret etmektedir. Literatürdeki “aynı kültür dairesinden olan grupların toplum içinde ayrışmadan uyum içinde yaşamalarını kolaylaştıran öğelerin olması ve göç edilen ülke ile önceden ilişkiler, göçmenler için çekici etken oluşturmuştur” argümanı göz önünde bulundurulduğunda, Suriyeli Arap göçmenlere nazaran Türkmenlerin daha kolay uyum sağladıkları çıkarımında bulunulabilir (Yıldırım, 2017). Fakat, savaşın sona ermesiyle, göçmenler özelindeki tartışmaların boyutu entegrasyon ve uyumdan öteye taşınmış; konu, göçmenlerin savaş-sonrası dönemde Suriye ile nasıl bir bağ kuracakları ve kurulan bu bağ neticesinde Suriye Türkmenlerinin kimliklerinin yeniden yapılanarak neye dönüşeceğine evrilmiştir. Çünkü örneğin; Türkmenler, bir yandan soy bağı ve dil ortaklığı dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin vatandaşlık başvurularına öncelik vermesi gerektiğini düşünmektedirler fakat, diğer yandan da aynı Türkmenler, Suriye’de kalan akrabalarının iç savaş süresince baskı rejimine karşı Araplarla yan yana mücadele vermesinden gurur duymakta ve yeni Suriye’nin inşasında kalıcı bir rol üstlenebilmeyi ümit etmektedirler (Erol, 2020).

Göç Politikaları çalışmalarında çoklu kimlik kavramını detaylarıyla ele alan Melda Yeğenoğlu, *Avrupa’da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik* başlıklı kitabında şu ifadelerle yer vermektedir: “[Ç]oklu kimlik projelerinin hüküm sürdüğü kültürel küreselleşme çağında artık ulusal kimliklerin kolektif kimliklerden münhasıran istifade etme gücü kalmadığına inanılmaktadır. Dolayısıyla, kimliklerin artık sınıfın ve ulusun sabitliklemelerine indirgenemez olduğu, bölgesel ve yerel bağlılıkların müzakere edilip reddedildiği akışkan ve birbiri üstüne binen bir form haline geldiği düşünülüyor” (Yeğenoğlu, 2016). Suriye Türkmenlerinin iç savaş süresince kendilerini ‘görünmez’ hissetme sebepleri de Yeğenoğlu’nun bu ifadesiyle örtüşmektedir. Halihazırda tek bir ulusal ve sınıfsal kimliğe bağlı kalınmayan kültürel küreselleşme ortamında, Suriye Türkmenlerinin kimlikleri de Yeğenoğlu’nun değindiği üzere daha esnek, değişken ve iç içe geçmiş durumdadır. Bireylerin aidiyetlerini yerel ve bölgesel anlamda

sürekli sorguladıkları yeni dünya düzeninde, kimlikler de daimî olarak değişen ve belirsiz sınırları olan bir yapıya bürünmüştür.

Yukarıdaki literatür taraması sonucunda anlaşılmaktadır ki; Türkmenlerin ‘performatif’ / zaman içerisinde yapılanan bu kimlik inşa süreçleri göz önünde bulundurularak hareket edilmesi, benzer durumdaki diğer göçmenlerin de belli klasik tanımlamalara sıkıştırılmaması ve bu doğrultuda politika üretilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda da yeni Suriye’nin inşasında Türkmenlerin çoğul kimlikleriyle beraber kucaklanması, diasporadaki Suriye Türkmenleri için ciddi bir geri dönüş motivasyonu olacaktır. Aksi durumda da Türkiye’nin Türkmenlerin ‘atayurt’ olarak nitelendirdikleri evlerinde entegrasyon süreçlerini tamamlamaları için uzun vadeli politikalar geliştirmesi gerekecektir. Her iki halde de tireli kimlik (çifte aidiyet) ve çoğul kimlik (çoklu aidiyet) kavramları, Suriye Türkmenlerinin savaş sonrası hareketlilik ve adaptasyon reflekslerini anlamamız için anahtar kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak, Suriye Türkmenlerinin özgün vaziyetleri değerlendirilirken, iç savaş sonrası parametreler de göz önünde bulundurulduğunda, *geri dönüşü* konu edinen literatüre de değinmek makalenin söylem analizi sonucunda elde ettiği bulguları destekler nitelikte olacaktır. Göç, diaspora ve mültecilik araştırmaları kapsamında ele alınan kritik kavramlardan biri olan ‘geri dönüş paradoksu’ yer değiştiren bireylerin, geri dönmeleri halinde karşılaştıkları problemleri ve uyum sıkıntılarını değerlendirmeye almaktadır.

Dönüş göçlerini konu edinen literatürde ele alınan örneklerde, bireylerin yerleştikleri ülkede dahil oldukları yeni sosyal ağların etkisiyle, kendi ülkelerine olan aidiyet hislerinde bir zayıflama olduğu gözlemlenmektedir (Sussman, 2011). Özellikle, iç savaş öncesi Suriye’deki hayata dair deneyimleri çok az olan ya da hiç olmayan gençler ve çocuklar, Türkiye’de kurdukları düzenin akışında ülkelerinin gündemine ilişkin ilgilerini kaybetmektedirler. Türkiye’de doğan çocukların, Suriye’ye döndükten sonra yaşamaları muhtemel kimlik krizleri, kültürel uyumsuzluk ve eğitim sistemindeki sorunlar da göz önünde bulundurulduğunda, genç Türkmen nüfusun geri dönüşle ilgili negatif bir değerlendirmede bulunma ihtimali yüksek görünmektedir. Bu durumu Türkmenler özelinde paradoks yapan durum ise yine Türkmen topluluğuna mensup diğer bir grubun da iç savaş süresince, rejimin baskı politikalarına rağmen, pasiflikten aktifliğe

geçmesi ve kimliksel bir uyanış sürecine girmesi ile ilgilidir. Dinamik bir kimlik inşası sürecinde olan Türkmenler, politik arenada siyasi haklarını aramakta daha organize bir mücadele içine girmişken, genç nüfusun yeni Suriye'nin inşası sürecine olan ilgisinin azalması, Türkmenlerin geri dönüş göçü kararlarını değerlendirirken önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geri dönüş göçlerini analiz eden kaynaklarda ele alınan bir diğer konu ise göçmenlerin ülkeleri ile aralarına koydukları psikolojik mesafe ile ilişkilidir. Örneğin, Suriye'de yaşanan çatışma ortamının yarattığı travma, göçmenlerin bir kısmının Suriye'ye duygusal olarak da bir mesafe koymasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, geri dönüşü teşvik eden ve hatta zorunlu hale getiren politikaların nasıl geliştirildiğini inceleyen kaynaklar, geri dönen göçmenlerin psikososyal vaziyetleri, toplumsal bağları ve sosyal uyum/kabul düzeyleri, travma deneyimleri ya da ailelerine ilişkin parametreleri değerlendirmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarını ele almaktadır (King, 2017). Bu durumun geri dönüş paradoksu çerçevesinde ele alınması ise Türkmenlerin Suriye'de de Türkiye'de de 'dışarıdan' olarak algılanmalarıyla ilgilidir. Göçmenler her ne kadar kendilerini travmaları dolayısıyla Suriye dışında bir hayat sürdürmeye koşullasalar da günden güne artan göçmen karşıtlığı, Türkiye ya da diğer ev sahibi ülkelerde kendilerine karşı geliştirilen ayrıştırıcı ve negatif tutum, yeni Suriye'de Türkmenlerin siyasi temsil haklarının genişletilmesi umuduna sarılma eğilimlerini arttırmaktadır (Kahn, 2024). Özetle, göçmenlerin geri dönüşten beklentileri ile gerçeklik arasındaki çatışma, henüz çok geniş kapsamlı olmasa da sosyal bilimler literatüründe hak ettiği önemi görmeye başlayan konular arasındadır.

İÇ SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE SURİYE TÜRKMENLERİNİN TEMEL ENDİŞE VE TALEPLERİ

Kodlandırma sürecinin ve ilişkili literatür taramasının ardından, çalışmanın bu bölümünde, Suriye Türkmenlerinin makalenin temel veri setlerinden olan basın bildirisini acilen sunma ihtiyaçlarının altında yatan endişelerin neler olduğu ve bu endişelerin giderilmesi için neler talep ettikleri madde madde listelenmiş, dile getirilen problemlere teorik zeminde çözümler üretebilmek için bir alt yapı oluşturulması amaçlanmıştır. Metinde Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu aracılığıyla aktarılan üç temel endişeye istinaden beş ayrı 'hayati' talebe dikkat çekilmiştir.

Medya mensupları, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve akademisyenlerin davet edildiği basın toplantısı, Suriye Türkmenlerinin rejimin devrilmesinin ardından duyduğu belirsizlik hissini bir an önce giderilmesi ihtiyacına binaen gerçekleştirilmiştir. Bu endişelerden ilki, geçiş hükümetinin bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu atama ve terfilerde tek taraflı hareket ettiği yönündeki itirazlar ile ilişkilidir. Tarih boyu dinî, mezhepsel ve etnik açıdan çok kültürlü bir yapıya sahip olduğu öne sürülen Suriye'nin, Esad sonrası dönemde daha demokratik bir evreye geçmesini bekleyen Türkmenler, 'geçiş hükümeti'ni karar alma süreçlerinde daha çoğulcu ve kapsayıcı olunması gerektiği yönünde eleştirmektedirler. Bu doğrultuda, Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu Başkanı Tarık Sulo Cevizci, şu açıklamayı yapmıştır:

“Geçiş hükümetinin almış olduğu tek taraflı kararlar, yıllardır, özlem duyulan demokrasi yerine yeni bir totaliter rejime mi geçiliyor sorularının sorulmasına neden olmuştur. Halbuki Suriye, her kesimden yetkin ve ehliyetli kadrolara sahip bir ülkedir. Daha çoğulcu ve kapsayıcı olmak, devrim hedeflerinin ve demokratikleşme sürecinin daha hızlı ve pürüzsüz bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olacaktır” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025).

Toplantıya konu olan endişelerden bir diğeri ise Türkmenlere Suriye'nin yeniden inşası döneminde yeterince ve hatta hiç söz verilmemesi ile ilgilidir. Araplardan sonra nüfus olarak ikinci kalabalık etnik unsur olduklarını dile getiren Türkmenler, demokratik bir Suriye'nin temelleri atılırken kendilerine yeterince söz hakkı verilmemesi hususunda kaygı duymaktadırlar.

“Suriye geçiş döneminin lideri Ahmet Şera'nın şu ana kadar tüm kesimlerin temsilcileri ile görüşmesine rağmen Suriye Türkmenlerinin siyasi ve sivil kanadıyla görüşmemesi manidardır. Ayrıca yeni sürecin temellerinin atılacağı hedefleri ile organize edilen Milli Diyalog Kongresi'ne Suriye'nin en önemli bileşenlerinin başında gelen Türkmenlerin çağrılmaması ve süreç dışına itilmesi, asla kabul edilemez” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025).

Bildiri metninde sıralanan endişelerden üçüncü ve stratejik anlamda en hassas olanı ise Suriye Milli Ordusu'nun lağvedilmesi süreci hakkındadır. Bilindiği üzere, Esad rejiminin uyguladığı baskı politikalarının yanı sıra, Türkmenler bölgedeki Türk köylerinde PKK ve IŞİD gibi terör örgütleri

ile de mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Bu husus, Türkmenlerin Suriye'nin yeniden inşası sürecinde geliştirdikleri hareketlilik ve adaptasyon reflekslerinin anlaşılma çabalandığı bu makalede kritik önem arz etmektedir. Çünkü, iç savaşın sona ermesiyle beraber çoğunluğu evlerine geri dönme eğiliminde olan Türkmen göçmenlerin maddi ve manevi hasarın onarılma sürecine ilişkin kaygılarının yanı sıra, güvenlikle ilişkili yoğun endişeleri de mevcuttur. Bu durum ise hareketlilik reflekslerini yavaşlatmakta, Türkiye ya da bulundukları diğer ülkelerden evlerine geri dönme süreçlerini sekteye uğratmaktadır. Dolayısıyla, aşağıda da belirtildiği üzere, IŞİD ve PKK'nın Suriye'deki Türkmen bölgelerindeki varlığına karşı sürdürülen mücadelenin devam etmesi hususundaki hassasiyetin geçiş hükümeti tarafından gösterilmesi gerektiği Türkmenler tarafından bu bildiride son derece açık bir biçimde dile getirilmiştir.

“PKK ve IŞİD gibi terör örgütlerinin tehditleri devam ederken SMO'nun lağvedilmesi ya da yeni ordu içerisinde eritilmesi terör ile mücadele noktasında bizleri endişelendirmektedir. Suriye'de IŞİD ve PKK örgütlerinin varlığı hala devam ederken ve Suriye'nin bölünme riski ile karşı karşıya iken böyle bir kararın alınmasını, erken alınmış bir karar olarak değerlendirmekteyiz. Bu risklerin yanında Suriye sahil şeridinde sözde ‘Suriye Halk Direnişi’ adı altında Esad ordusundan ayrılmış Nusayriler’in silahlanması ve direniş hareketine geçtiğine dair haberlerin yayılması bu kararın yeniden gözden geçirilmesine neden olmaktadır” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025)

Yukarıda sıralanan endişelerin giderilebilmesi için, Türkmenler tarafından sıralanan beş talepten ilki; Suriye'nin etnik, dinî ve mezhepsel bir bölünme içine girme ihtimaliyle ilişkilidir. Ahmet Şera'nın Cumhurbaşkanlığında yürütülen sürecin, ayrımcılığı tümüyle reddetmesi gerektiği yönündeki bu temel arzu, aksi bir durumun söz konusu olması durumunda Türkmenlerin pasif bir duruş sergilemeyeceğinin işareti niteliğindedir.

“Suriye Türkmenleri, Suriye'nin halk ve toprak bütünlüğünden yanadır. Hiçbir şekilde etnik, dinî ve mezhepsel bölünmeden taraf değildir. Ancak Suriye'nin bölünmesi durumu da Suriye Türkmenlerinin önünde kendi başlarının çaresine bakmaktan başka bir seçenek bırakmayacaktır” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025).

Basın bildirisinde sıralanan ikinci talep ise Suriye'nin hazırlayacağı yeni anayasanın yazılması süreciyle ilgilidir. Araplar Türkmenler, Kürtler,

Ermeniler, Çerkesler, Asuriler, Yezidiler gibi birçok etnik grubun Sünni, Alevi, Hristiyan ya da Dürzi inançlarının bir arada barındığı Suriye’de hazırlanan yeni anayasa metninde; herhangi bir etnik ya da dinî unsurun ayrıcalıklı muamele görmediği, vatandaşlık esasına uygun bir anayasa tasarlanması gerektiği yönündeki talep Suriye Türkmenleri için hayati önem taşımaktadır ve bu durum basın toplantısında aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

“Yeni anayasanın vatandaşlık esasına göre yazılması hayati derecede önemlidir. Suriye Türkmenleri hiçbir etnik, dinî ve mezhepsel temelli bir anayasayı arzu etmemektedir. Bu anayasada hiçbir etnik, dinî ve mezhep gruplarına ayrıcalık tanınmamalıdır. Eğer herhangi bir etnik gruba bir ayrıcalık tanınacaksa Türkmenlere de aynı ayrıcalıkların tanınmasını şiddetle talep ederiz” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025).

Yukarıda sıralan iki talep de iç savaş sonrası dönemde genel olarak tüm Suriye halkını ilgilendiren hususlar ile ilişkilidir. Basın bildirisinde listelenen üçüncü talep ise Türkmenlere özeldir. Suriye Türkmenleri sanılan aksine günlük hayatlarında Arapça değil de Türkmen ağzını kullanmaktadırlar. “Türkmen ağzı Hatay, Kilis, Adıyaman / Besni ve Gaziantep’te konuşulan Türkçenin hemen hemen aynısıdır. Halep ve Bayır Bucak bölgesi ağız özelliği daha çok Anadolu Türkçesinin etkisini taşır. Diğer bir yöre de Golan Tepeleri Türkleridir. Golanlı Türkmenler Aydın civarında konuşulan Türkçe ile neredeyse örtüşen Yörük ağzı konuşsalar da bölgede ‘eski Türkmen ağzı’ egemendir” (Şan, 2016). Türkçeye hakimiyetleri sebebiyle Türkiye’ye göç sürecinde diğer Suriyeli sığınmacılara nazaran adaptasyonda çok daha az zorlanan Türkmenlerin, geri dönmeden önce ana dillerinde eğitim talep etmeleri 13 yıl sonra yeniden gerçekleştirecekleri göç sonrası sürecin daha sorunsuz atlatılabilmesi adına yüksek derecede önem arz etmektedir. İlgili talep bildiride aşağıdaki ifadelerle dile getirilmiştir:

“Suriye çok kültürlü bir ülkedir. Her kültür grubunun kendi değerlerini yaşatmasında herhangi bir sakınca yoktur. Bu bağlamda Suriye Türkmenlerinin kendi dilleri olan Türk dilinde eğitim faaliyetleri yürütmeleri ve kendi kültür ve tarihleri hakkında araştırmalar yapmalarının anayasal güvence altına alınması gereklidir” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025).

Bildiride listelenen isteklerden dördüncüsü yine Suriye Türkmenleri özelindedir. İç Savaş süresince aldıkları maddi ve manevi tahribat nedeniyle ülke değiştirmek durumunda kalan Suriye Türkmenleri, savaşın sona ermesinin ardından tecrübe edecekleri ikinci büyük hareketlilik krizinin; başka bir deyişle, ‘geri dönüş travması’nın yıkıcı etkilerinden olabildiğince az etkilenebilmek adına, gerekli altyapı unsurlarının sağlanmasını talep etmektedirler.

“Devrik rejim döneminde Suriye Türkmenlerine yapılan tüm haksızlıkların, gayrimeşru istilaların, mal ve mülklerine el koymaların toplumsal barış ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde telafi edilmesi ve mağduriyetlerin giderilmesi zaruridir” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025)

‘Suriye’deki Güncel Gelişmeler ve Türkmenlerin Son Durumu’ başlıklı basın bildirisinde yer alan son talep ise farklı ülkelerde ikamet eden Suriyeli göçmenlere bir çağrı niteliğindedir. Savaş sonrası hareketlilik reflekslerini yorumlamada ciddi bir referans olarak kullanılabilen bu talepte; ‘Türkmenler geri dönmek istiyor’ mesajı verilmektedir. Ancak, bu geri dönüş çağrısının belirli koşulların sağlanması ile mümkün olabileceğini de göz ardı etmemek gerekir.

“Yurtiçi ve yurtdışına terör tehdidi nedeni ile yaşanan zorunlu göçlerin ve bunların yaratmış olduğu sorunların giderilmesi gereklidir. Başta Türkmenler olmak üzere tüm Suriyelilerin onurlu, güvenli ve gönüllü bir şekilde savaş öncesi yaşam bölgelerine ve yurtlarına geri dönmeleri sağlanmalıdır” (Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu, 2025).

ARAŞTIRMA ÇIKTILARI

Çalışmanın bu bölümüne kadar, kullanılan metodoloji, araştırmanın merkezindeki basın bildirisinin detayları ve söylem analiz süreci hakkında detaylar paylaşılmıştır. Bu bölüm itibarıyla ise, MAXQDA programı araçları kullanılarak ortaya çıkan bulgular sıralanacaktır. Suriye Türkmenlerinin 8 Ocak 2025’te İstanbul’dan dünyaya seslendikleri, ‘Suriye’deki Güncel Gelişmeler ve Türkmenlerin Son Durumu Hakkında Basın Bildirisi’ başlıklı metin kullanılarak gerçekleştirilen söylem analizine dair detaylar ve bu kapsamda elde edilen bulgular sunulacaktır. Bilindiği üzere, söylem analizlerinin genel maksadı; incelenen veri setinde yer alan belirgin tema ve örüntüleri sistematik bir biçimde ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda; ‘Analiz & Bulgular’ başlığı altında, ilgili metnin kodlama sonuçları, kod frekansları ve dağılımları, ana ve alt temaların belirlenme süreçleri, örüntü

ve eğilimler, veri görselleştirmeleri, ilişkisel ve karşılaştırmalı bulgular hakkında detaylı bilgiye yer verilecektir.

Bildirinin dilsel ve tematik özellikleri üzerinden sistematik bir analiz yürütmeyi amaçlayan bu çalışmanın ilk aşamasında, metodoloji başlığı altında daha önce de belirtildiği üzere; kelime öbekleri ve cümleler ‘geçmişe yönelik’ ya da ‘güncel’ kodları ile derlenmiştir. Bu sınıflandırma neticesinde, iç savaş dönemi ve sonrasına değinen ifadeler toplam %66,66 oranında yer verildiği tespit edilmiştir. MAXQDA programının ‘Kod Matrisi Tarayıcısı’ aracı kullanılarak elde edilen bu veri, şaşırtıcı olmamakla beraber, Suriye Türkmenleri gibi gücünü geçmişlerinden alan ve kültürel miraslarını korumak üzerine bir sosyal yapılanma içinde olan bir topluluğun, güncel gelişmelerin olası sonuçları hakkında geliştirmekte olduğu refleksler hakkında kıymetli ipuçları vermektedir. Öte yandan, ilgili basın bildirisinde, iç savaş öncesi döneme Türkmenler özelinde %22,2 oranında, “Oğuz Türkleri bu coğrafyada yaşayan tüm halklarla kardeşçe ve dostane ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Hiçbir zaman herhangi bir etnik, dinî ve mezhep mensuplarına karşı kin ve düşmanlık beslememişlerdir. Bilakis buradaki tüm insanlara karşı sorumluluk duygusu ile hareket etmiş, başta Haçlılar olmak üzere harici ve dâhili tüm saldırı ve mihraklara karşı mazlumların yanında yer almış ve onları korumak için canlarını ve mallarını feda etmişlerdir” gibi ifadelerle değinilmiştir. Türkmenler özelinde değil de Suriye genelinde iç savaş öncesi dönemde neler yaşandığına dair ifadeler ise %11,1 oranında “61 yıllık Baas ve 54 yıllık Esad diktatörlüğü” ya da “bir askeri darbe sonucu iktidara gelen ve yıllardır ülkeyi demir yumrukla yöneten Baas diktatörlüğü” gibi durum bildiren açıklamalarla yer verilmiştir.

Şekil 4. Kodlandırma Sonuçları: Tema 1

Kod Sistemi	Suriye Türkmenleri Basın Bildirisi
Güncel Gelişmelere Referans - Türkmenler Özelinde İç Savaş Dönemi ve Sonrası	33,33%
Geçmişe Referans - Türkmenler Özelinde İç Savaş Öncesi	22,22%
Geçmişe Referans - Suriye’de İç Savaş Öncesi	11,11%
Güncel Gelişmelere Referans - Suriye’de İç Savaş Dönemi ve Sonrası	33,33%

Söylem analizinin ikinci aşamasında metin, Suriye Türkmenlerinin iç savaş süresince geliştirdiği hareketlilik ve adaptasyon reflekslerinin Esad rejimi devrildikten sonra ne yönde değiştiğini tahlil edebilmek maksadıyla, ‘tepki’ içeren ifadelerle bölünerek kodlandırılmıştır. Türkiye’deki Suriye Türkmenlerinin Suriye’ye geri dönme ihtimalleri, dönmeye karar vermeleri

durumunda göze alacakları yolculuk ve ‘yeni düzen kurma’ süreçlerinin dinamikleri gibi konulara ilişkin değerlendirmeler makalenin ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır. Fakat bahsi geçen bu aşamaları teorik bir düzleme oturtmaya çabalarken sistematik bir analiz süreci yürütülmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, Suriye Türkmenlerinin içinden geçtikleri süreci özetlemek ve endişelerini dile getirmek amacıyla sundukları basın bildirisi; geçiş dönemi politikalarına, teröre, dini ve mezhepsel ayrımcılığa, etnik ayrımcılığa ya da Baas ve Esad rejimlerine karşı verdikleri tepkiler bazında sınıflandırılmıştır. Örneğin, metinde %41,67 sıklığında yer alan ‘etnik ayrımcılığa karşı tepki’ içeren kelime öbekleri, tireli kimliğe sahip Suriye Türkmenlerinin geliştirdiği refleksleri anlamlandırmaya çabalayan bu çalışmanın arz ettiği önemin sağlamasını yapar niteliktedir. Diğer yandan, Türkmenlerin geri dönme ya da dönmeme kararları; Suriye’deki Türk köylerinin akıbetine, Suriye coğrafyasındaki Türk varlığına ve dolayısıyla bölgedeki terör unsurlarının rejim değişikliği sonrasında atacağı adımlara etki etmektedir. Bu hususta ipuçları sunan, “PKK ve IŞİD gibi terör örgütlerinin tehditleri devam ederken Suriye Milli Ordusunun (SMO) lağvedilmesi ya da yeni ordu içerisinde eritilmesi terör ile mücadele noktasında bizleri endişelendirmektedir” gibi ‘teröre karşı tepki’ ifadeleri, bildiride %11,11 oranında kullanılmaktadır.

Şekil 5. Kodlandırma Sonuçları: Tema 2

Kod Sistemi	Suriye Türkmenleri Basın Bildirisi
Geçiş Dönemi Politikalarına Tepki	16,67%
Teröre Karşı Tepki	11,11%
Dini ve Mezhepsel Ayrımcılığa Karşı Tepki	19,44%
Etnik Ayrımcılığa Karşı Tepki	41,67%
Baas ve Esad Rejimlerine Karşı Tepki	11,11%

Üçüncü ve son aşamada, metindeki duygusal ifadeler; beklenti, kaygı, gurur, hayal kırıklığı, fedakârlık, mağduriyet ve umut kodları kullanılarak bir tasnifleme sürecine tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda, metnin %30,30’una “kahramanca yazılan bu destanın ve bu uğurda verilen emeklerin bir takım yanlış kararlar ve atamalar nedeniyle boşa gitmemesi” gibi ifadeler ile kaygı duygusu hakimdir. “Yeni anayasanın vatandaşlık esasına göre yazılması hayati derecede önemlidir. Suriye Türkmenleri hiçbir etnik, dinî ve mezhepsel temelli bir anayasayı arzu etmemektedir. Bu anayasada hiçbir etnik, dinî gruba ve mezhep gruplarına ayrıcalık tanınmamalıdır” gibi ‘beklenti’ içeren açıklamalara ise %24,4 oranında yer verilmiştir. Öte yandan, “Suriye geçiş döneminin lideri Ahmet Şera’nın şu ana kadar tüm

kesimlerin temsilcileri ile görüşmesine rağmen Suriye Türkmenlerinin siyasi ve sivil kanadıyla görüşmemesi manidardır” gibi hayal kırıklığı bildiren görüşlere ise %15,5 oranında değinilmiştir. “Suriye’de kurulan geçiş yönetimi, şimdiye kadar yapmış olduğu atama ve terfilerde tek taraflı hareket etmiştir” cümlesi ile vurgulanmak isteyen ‘mağduriyet’ duygusuna ise metinde %12,12 oranında yer verilmiştir. Son olarak, umut, fedakârlık, gurur gibi daha olumlu duygulara ise “Suriye Türkmenleri, bu şanlı zaferin en önemli bileşenlerinden birisi olduğu gibi bu zaferin de en çok sevinç duyanları arasında gelmektedir” benzeri beyanlar ile sırasıyla %3,03, %6,06 ve %9,09 oranlarında yer verilmiştir.

Şekil 6. Kodlandırma Sonuçları: Tema 3

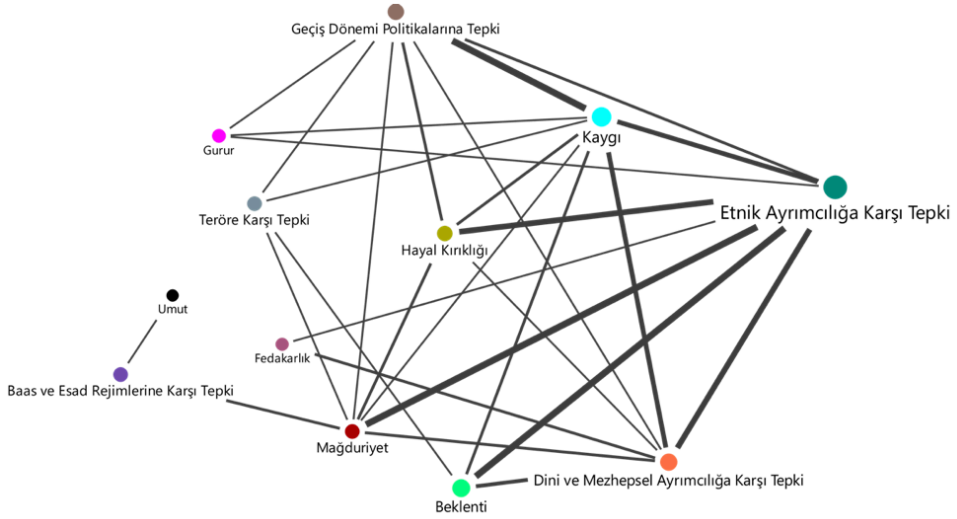
Kod Sistemi	Suriye Türkmenleri Basın Bildirisi
Beklenti	24,24%
Kaygı	30,30%
Gurur	9,09%
Hayal Kırıklığı	15,15%
Fedakarlık	6,06%
Mağduriyet	12,12%
Umut	3,03%

Veri analizinin dördüncü aşamasında; tema 1, 2 ve 3 kümeleri altında yapılan kodlandırmaların kendi aralarındaki ilişki incelenmiştir çünkü basın bildirisinde yer alan bir ifade; hem ‘Güncel Gelişmelere referans’, hem ‘Geçiş Dönemi Politikalarına Tepki’, hem de ‘Beklenti’ kodu altında sınıflandırılabilir. Örneğin; “bir askeri darbe sonucu iktidara gelen ve yıllardır ülkeyi demir yumrukla yöneten Baas diktatörlüğü, başta Türkmenler olmak üzere tüm kesimleri zulüm ve mağdur etmiştir. Ancak Türkmenler gerek Türk kökenleri gerekse Sünni inançları gereği, iki kat daha fazla mağdur olmuşlardır” ifadesi hem ‘mağduriyet’ kodu altında hem ‘etnik ayrımcılığa karşı tepki’ hem de ‘dini ve mezhepsel ayrımcılığa karşı tepki’ kodu altında sınıflandırılmıştır. Söylem analizinin gerçekleştirildiği program, farklı kodlar ile aynı ifadenin işaretlendiği durumların sıklığını görselleştirerek (bkz. Şekil 7) çalışmanın bulgularının sağlamlasının yapılabilmesine olanak sağlamıştır.

Aşağıdaki şekilde, kodların metindeki kullanım sıklığı dairelerin büyüklüğü ile gösterilmiştir. Örneğin, ‘etnik ayrımcılığa karşı tepki’ ya da ‘kaygı’ içeren ifadeler büyük daireler ile görselleştirilirken ‘umut’, ‘fedakârlık’ duygularını içeren ifadeler çok daha küçük daireler ile resmedilmiştir. Öte yandan, bu kodların arasındaki ilişki ve bu ilişkinin tekrar etme sıklığı

daireleri birbirine bağlayan çizgiler ile sunulmuştur. Çizgilerin kalınlığı, iki kod arasındaki bağı kuvvetine işaret etmektedir. Yani, ‘geçiş dönemi politikalarına tepki’ kodu ile ‘kaygı’ kodu arasındaki çizginin kalınlığından, ilgili tepki ve duygunun bir arada yer aldığı ifadelerin basın bildirisinde çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 7. Kodlar Arası İlişki Haritası

TARTIŞMA & BULGULARIN YORUMLANMASI

Makalenin önceki bölümlerinde listelenen analiz aşamaları, metodoloji bölümünde de aktarıldığı üzere, araştırmancının literatür taraması yapılırken rastlanan kuram ve kavramlar rehberliğinde şekillenmiştir. Örneğin; Suriye Türkmenleri özelinde ortaya koyulan kitap, dergi makalesi, elektronik kaynak vb. kaynaklarda genellikle zamansal bir çizelgenin takip edildiği gözlemlenmektedir. Tarihsel unsurlar, kültürel miras gibi konular alandaki hemen hemen tüm çalışmaların merkezindedir. Bu doğrultudaki çalışmaların neredeyse tamamı; “Suriye Türkmenleri, Suriye coğrafyasında yaşayan kadim halklardan biri olarak yedinci yüzyıldan itibaren bölgede varlık göstermektedir. Bu sebeple, Türkmenler ile ilgili olarak öncelikli belirtmemiz gereken husus, Suriye’deki mukim Türk varlığının Balkanlar’daki gibi Osmanlı döneminde yerleşik hâle gelen (Evlad-ı Fatihan) bir yapı olmadığıdır. Bunun tam aksine, Anadolu coğrafyası henüz Türk-İslamlaşmamış iken Suriye olarak tanımlanan bölgede Türk devlet ve beylikleri kurulmuştur” benzeri bir ifadeyle açılmaktadır (Gündoğdu, 2023). Ve hatta, Suriye Türkmen Dernekler

Federasyon Başkanı Tarık Sulo Cevizci, basın mensubu ve davetli sivil toplum kuruluşu temsilcilerine hitap ettiği bildiriye de “Oğuz Türkleri bu coğrafyada yaşayan tüm halklarla kardeşçe ve dostane ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Hiçbir zaman herhangi bir etnik, din ve mezhep mensuplarına karşı kin ve düşmanlık beslememişlerdir. Bilakis buradaki tüm insanlara karşı sorumluluk duygusu ile hareket etmiş başta Haçlılar olmak üzere harici ve dahilî tüm saldırı ve mihraklara karşı mazlumların yanında yer almış ve onları korumak için canlarını ve mallarını feda etmişlerdir” ifadeleri ile başlamıştır.

Fakat, gücünü tarihte verdiği mücadelelerden alma eğiliminde olan Türkmenler, yaptıkları son basın bildirisinde güncel gelişmelere %66,6 oranında yer vermiştir. Bu da rejimin devrilmesiyle beraber çalışmalarda sık rastlanan geçmişe referans gösterme eğiliminin değişeceğinin, Esad rejiminin devrilmesiyle beraber Türkmenlerin yüzünü geleceğe döneceklerinin bir işareti niteliğindedir.

Toplumların geçmiş ve geleceğe atfettikleri önemin, onların sosyoekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeyleriyle ilişkili olduğunu öne süren teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin, Zimbardo ve Boyd 1999 yılında kaleme aldıkları bir çalışmalarında, bireylerin zaman algısını *zaman perspektifi teorisi* altında 5 ayrı kategoriye ayırmaktadır: ‘geçmiş olumlu’ (*past-positive*), ‘geçmiş olumsuz’ (*past-negative*), ‘şimdi hedonistik’ (*present-hedonistic*), ‘şimdi kaderci’ (*present-fatalistic*) ve son olarak ‘gelecek odaklı’ (*future hedonistic*) (Zimbardo & Boyd, 1999). Zimbardo ve Boyd, bu sınıflandırma ışığında incelemeye tabi tutulan toplumlarla ilgili ise şu çıkarımda bulunmaktadır: Gelişmekte olan toplumlar, çeşitli altyapı problemleri, sosyal ve finansal belirsizlikler nedeniyle gelecek odaklı söylemlere gelişmiş toplumlara nazaran çok daha fazla yer vermektedirler. Bu toplumlar gelecek odaklıdırlar çünkü bir beklenti içerisindeyler.

Öte yandan, Inglehart gibi modernleşme kuramcılarına göre, gelişmekte olan toplumlarda geleceğe yönelik ifadeler daha sık yer verilmektedir; çünkü bu toplumlarda ‘gelecek’; dönüşüm, ilerleme ya da kalkınma ile bağdaştırılır. Gelişmiş toplumlarda ise tarihsel bir ‘süreklilik’ arzu edildiği için, geçmişe daha çok referansta bulunulduğu öne sürülmektedir (Inglehart, 1997). Savaşın ekonomik, sosyal ve politik gelişmişlik düzeylerini altüst ettiği Suriye’de yukarıda sıralanan her iki yorumun da geçerli olduğu ileri sürülebilir. Hele ki Suriye Türkmenleri gibi çoğul

kimliğe sahip –ve etnik kimlikleri dolayısıyla ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen– topluluklar için, sürecin yıpratıcı etkilerinin daha fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ortaya çıkan sonuç şaşırtıcı değildir.

On altıncı yüzyılda Osmanlı Devleri tarafından Suriye topraklarına yerleştirilen Türkmen topluluğu asırlar sonra 2011 yılında Suriye İç Savaşı sebebiyle tekrar Anadolu'ya (Bozoğlan, 2020) gelmek –ve hatta bir kısmı yaklaşık 10 yıl sonra bugünlerde Türkiye'den Suriye'deki evlerine geri dönmek– durumunda kaldılar. Bu iki –hatta üç– ‘zorunlu göç’ karşılaştırıldığında, aradan geçen zamana rağmen değişen ve değişmeyenlerin neler olduğu, bahsi geçen toplumsal hareketliliğin o zamanki Türkmen topluluğu ve şimdiki Türkmen topluluğu üzerindeki kalıcı etkileri –yani aslında göçün bu toplumda inşa ettikleriyle beraber tahrip ettikleri– ve son olarak, tireli kimliğe (Suriyeli-Türkmen, Halep-Türkmeni) sahip olmanın göç etme süreçlerindeki avantaj ve dezavantajları, bu makale boyunca incelenen basın bildirisine, geçiş hükümetinin vereceği tepkiler aracılığı ile her zaman olduğundan daha anlaşılır bir hale gelmeye başlamıştır. Çünkü tarihte belki de ilk defa, Suriye'deki Türkmen nüfusunun diğer tüm etnik unsurlardan daha kalabalık olduğu kamuoyuna bu denli vurgulanmıştır.²

Bu doğrultuda, makalede incelenen basın bildirisindeki tutumdan da anlaşılabilceği üzere, Suriye Türkmenleri Esad rejimi devrildikten sonra geçiş hükümetinin politika oluşturma süreçlerine daha fazla katılabilmeyi arzulamaktadırlar. Türkmenler, süreçte güçlü bir paydaş olarak yer alabilme taleplerinin gerçekleştirilmemesinin altında yatan sebebin ise tarih boyu Türkiye Cumhuriyeti'nin Suriye coğrafyasındaki bir uzvu olarak algılanmaları olduğunu öne sürmektedirler. Tarık Sulo Cevizci'nin ‘Suriye Türkmenlerinin Siyasi Tarihi’ başlıklı kitabında da öne sürdüğü üzere, tarihte; “Suriye coğrafyasında hüküm süren Türk devletinin bakiyesi ve yeni Türk Cumhuriyeti'nin uzantısı olarak telakki edilen Türkmenler, katı bir tecrit politikası ile güç merkezlerinden ve ülke yönetiminden uzak tutulmuştur” (Cevizci, 2023). Bu tecrit süreciyle ilişkili tüm olumsuz tecrübeler Türkmenlerin savaş sonrası dönemdeki ‘umut’ hissini ‘kaygı’ ile baskılamaktadır.

Bu durumu literatürdeki ‘tarihî travma teorisi’ kapsamında ele almak

² Suriye'nin etnik yapısını inceleyen çalışmalarda, %75 çoğunluktaki Arap nüfusunu, Türkmenlerin; sonrasında %7.5 ile Kürtlerin, %4 ile Çerkes, Çeçen, Arnavut, Ermeni, Boşnak gibi diğer etnik grupların takip ettiği aktarılmaktadır (Cevizci, 2023).

yerinde olacaktır. Örneğin, tıpkı Suriye Türkmenleri gibi tireli kimliğe sahip Amerikan yerli toplulukları (*American-Indian*) hakkında kaleme alınan ‘The American Indian Holocaust: Healing Historical Unresolved Grief’ isimli makalede, tarihi travmanın nesilden nesile aktarımı ve iyileşme süreçleri ele alınmaktadır (Braveheart & DeBruyn, 1998). Yine Amerika’dan farklı bir örnek vermek gerekirse; Selçuk R. Şirin ve Michelle Fine’in *Muslim American Youth: Understanding Hyphenated Identities through Multiple Methods* başlıklı kitabında hem Amerikan vatandaşı hem Türk, Iraklı, Afgan, Suriyeli, Pakistanlı vb. hem de Müslüman dini kimliğine sahip gençlerin sosyal ve politik bağlamda kimliklerini nasıl yapılandıkları hakkında tespitlere yer verilmektedir (Şirin & Fine, 2008). Bu grupların tarih boyu yaşadıkları travmalar, göç ettikleri ülkelerdeki entegrasyon süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu negatif toplumsal algı ve dışlanma deneyiminin sebebinin ise; medyada sık tekrarlanan stereo tiplerin etkisiyle güçlenen önyargılar olduğunu öne sürmek mümkündür.

Türkmenler, tüm bu çalışmalarda bahsi geçen etnik ayrımcılığa bağlı dışlanma faktörlerinden ‘Türk’ oldukları için iç savaş öncesi Suriye’de zaten mustaripken, iç savaş sonrasında göç ettikleri ülkelerde de bu defa ‘Suriyeli’ olmaları sebebiyle mağdur olmuşlardır. Yeni bir Suriye’nin inşa edildiği bugünlerde ise Suriye’deki Türk köylerine ‘geri dönüş’ planlayan Suriye Türkmenleri, refleks olarak, yeni bir ‘dışlanma’ süreci ihtimali ile ilgili kaygı duymaktadırlar. Bu kaygının giderilmesi için ise -tıpkı Selçuk Şirin ve Michelle Fine’in da Amerika’daki Müslüman gençlerde tespit ettikleri gibi- Türkmenlerin yeni Suriye’de kimliklerini yeniden tanımlamaları gerekmektedir. Kimliklerini pasif olarak kabul etmek yerine, esnek stratejiler geliştirerek kendilerini korumalı ve varlıklarını ve toplumla etkileşimlerini sürdürmelidirler. Çünkü sosyal bilimci Ayhan Kaya’nın da öne sürdüğü üzere, “etnik, kültürel, dinsel, diasporik ve bireysel kimliklerimizin iddia edildiği kadar köklerimizle, özümüzle ilgili olmadığını ve zaman içinde değişen siyasal, toplumsal ve çevresel faktörlerden etkilenmeksizin kalamayacağını söylemek çok da iddialı olmayacaktır” (Kaya, 2011).

SONUÇ

Bu makale yazım sürecindeyken, 8 Ocak 2025 tarihinde sunulan basın bildirisinden kısa bir süre sonra, Suriye Türkmenleri, “yeni Suriye’nin inşa sürecinde çok önemli bir adım olarak telakki edilen” Milli Diyalog

Kongresi'ne davet edildiklerini duyurdular. Suriye Türkmen Dernekler Federasyon Başkanı Tarık Sulo Cevizci; Türkmen delegelerle birlikte “yeni yönetimin etnik veya mezhepsel temele dayalı bir yapı oluşturmayacağı” yönündeki açıklamalarını dinlediklerini ve “Türkmenlerin taleplerinin yeni yönetimde karşılık bulacağına inandığını” dile getirdi. Basın bildirisinde bu kongreye davet edilmedikleri için endişeli olduklarını dile getiren Türkmenlerin çağrılarına kısa sürede dönüt almaları Suriye coğrafyasındaki gelecekleri açısından umut verici olarak nitelendirilebilir. Zira, Türkmenlerin ‘vatandaşlık ilkesince hareket edilmeli’ talebi karşılığında kongredeki kamu kurumlarının ve eğitim sisteminin vatandaşlık esasınca yeniden düzenlenmesi gündemleri, Türkmenlerin basın bildirisinin Ahmet Şera yönetimindeki olumlu yansımalarının işareti olarak değerlendirilebilir (Koparan, Özcan, Musa, Karabacak, & Musa, 2025).

Sonuç olarak basın bildirisine alınan bu pozitif dönütün, Suriye Türkmenlerinin geri dönüş reflekslerine de etki edeceği düşünülmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki her yeni hareketlilik motivasyonu, beraberinde yeni göç ve entegrasyon politikalarının geliştirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Suriye Türkmenlerinin anadilde eğitim ya da kentsel kalkınmalarına destek talepleri, ciddi altyapı çalışmalarının hazırlıklarının yapılması gerekliliğine işaret etmektedir. Tüm bu isteklerin gerçekleşmesi ise hem zaman hem de Türkmenlerin paydaş olarak karşılıklı bir diyalog sürecine tabi tutulmalarını gerektirmektedir. Bu doğrultuda, Türkmen topluluğunun da yeni Suriye döneminde, kimlik yapılandırma sürecinde pasiften aktife doğru geçiş yapması, değişken koşullara uyum sağlayan daha dinamik bir yapıya bürünmesi elzemdir. Bu durumun da Suriye coğrafyasındaki gelecekleriyle ilgili duydukları kaygıyı umuda dönüştürmesi ihtimalini olumlu yönde etkileyeceği öne sürülebilir.

Tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde, iç savaşın sona ermesinin ardından Suriye Türkmenlerinin ‘dönüş göçü’ kararlarının ne yönde olacağını ve karar alma süreçlerindeki faktörlerin genel hatlarıyla neler olabileceğini anlamaya çabalayan bu makalede, yapılan söylem analizi neticesinde elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlanmasının ardından varılan sonuçlar üç temel kategori altında sınıflandırılmıştır: siyasi katılımın etkisi ve sürekliliği, geri dönüş refleksi ve gerçekçi beklentiler, pasiflikten aktifliğe geçiş ve dinamik kimlik inşası.

Türkmenlerin yeni Suriye'nin inşasında etkin bir rol oynama taleplerine, geçiş hükümeti tarafından hızlı dönütlerin sağlanması olumlu bir gelişme

olarak değerlendirilebilir. Fakat Milli Diyalog Kongresi'ne bir paydaş olarak davet almalarından, Türkmenlerin Suriye'deki siyasi süreçlere kalıcı olarak dahil edilecekleri çıkarımını yapmak için henüz çok erken olduğu söylenebilir. Makale boyu yapılan kavramsal analiz ve siyasi arenadaki gerçekler göz önünde bulundurulduğunda, şu sonuca varılmaktadır: Türkmenlerin, karar alma mekanizmalarında daha etkin bir yer edinebilmeleri için, uluslararası arenada Suriye'deki Türkmen varlığını tanıtmaya öncelik gösterilmeleri gerekmektedir. Suriye Türkmenlerinin Türkiye'de dahi yeterince 'tanınmıyor' olmaları, kamuoyunun Suriye coğrafyasında nüfus olarak ikinci büyük etnik unsurun Türkmenler olduğundan haberdar olmayışı, Türkmenlerin siyasi katılım süreçlerine ve bu sürecin sürekliliğine negatif etkide bulunmaktadır. Bu algıyı dönüştürmek için de Suriye Türkmenlerinin gerek sosyal bilimler literatüründe gerek medya ve tüm yayın organlarında, gerekse uluslararası kuruluşların ve STK'ların faaliyetlerinde daha görünür olmaları mümkün kılınmalıdır. Daha somut örneklandırmek gerekirse; örneğin, Suriye'deki Türkmen varlığının medyadaki görsel ve haritalarda diğer etnik ve mezhepsel unsurlar gibi belirtilmesi için gerekli çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Bu çabayı yeni Suriye hükümeti tarafından görünür kılmak için ise ilgili aktörlerin (devlet kurumları, akademisyenler, STK başkan ve üyeleri, uluslararası kuruluş temsilcileri vs.) ortak gayede bir araya gelmesi önceliklendirilmelidir.

Öte yandan, Suriye'deki altyapı eksiklikleri, güvenlik endişeleri ve sosyoekonomik koşullar, aidiyet hissindeki zayıflama ve psikolojik mesafenin artması, göçmenlerin geri dönüş sürecinin önündeki engeller arasında yer almaktadır. Türkmenlerin geri dönüş refleksleri, yalnızca siyasi vaatlere değil, somut adımlara da bağlı olacaktır. Dolayısıyla, anadilde eğitim, kentsel kalkınma ve güvenlik politikalarının uygulamaya geçirildiğine dair bir izleme sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkmenlerin, geri dönmeleri halinde Suriye'deki siyasi ve ekonomik koşullarının nasıl olacağına dair gerçekçi bir tablo henüz çizilememektedir. Fakat bu makalenin son kerteadaki amaçlarından biri de bu konunun ele alındığı tartışmalara alan açmaktır. Sürecin Türkiye Cumhuriyeti ve Suriye'deki kalkınmaya destek sağlayacak diğer tüm yerel ve uluslararası aktörler tarafından ana gündem maddeleri arasına alınması stratejik anlamda kritik önem arz etmektedir.

Makale boyunca Türkmenlerin kimliklerini dinamik ve aktif hale getirmeleri gerektiğinin altı çizilmektedir. Her ne kadar basın bildirisi

analizi neticesinde ortaya net bir biçimde çıkmasa da diaspora deneyimi ve zaman faktörü, genç Türkmen nüfusun geri dönüş reflekslerini güçlendirmekten ziyade zayıflatmış, Suriye gündemine olan ilgilerini büyük ölçüde azaltmıştır. Türkiye’de yaşayan Türkmenlerle Suriye’de kalanlar arasındaki iletişim kanallarının kuvvetlendirilmesi bu durumun yönetiminde etkili olacaktır. Bu bağın kurulabilmesi için gerekli altyapının sağlanabilmesi ve organizasyonların yürütülebilmesi başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere Türkmenlere ev sahipliği yapan tüm ülkeler ve uluslararası kuruluşların faaliyete geçmeleri olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Netice olarak, Esad rejiminin sona ermesinin ardından Suriye Türkmenlerinin atacakları adımlarla ilgili öngörüler sunarak, bu topluluk bağlamında üretilebilecek göç ve entegrasyon politikalarına zemin oluşturmayı hedefleyen bu çalışmada; Türkmenlerin ‘dönüş göçü’ kararları, alacakları bu kararın altında yatan muhtemel sebepler ve Türkmenler özelindeki potansiyel hamlelerin siyasi, toplumsal, ekonomik ve stratejik anlamda ne gibi sonuçlar doğurabileceği anlaşılmaya çabalanmış ve yukarıda sıralanan sonuçlara varılmıştır. Suriye’de rejimin sona ermesi, yalnızca çatışma ortamının durulmasında değil, aynı zamanda uzun vadeli toplumsal stratejilerin belirlenmesinde etkili olacaktır. Bu süreçte, Suriye Türkmenlerinin dinamik ve koşullara göre yeniden inşa ettikleri kimlikleri ile siyasi temsiliyetlerini hem bölgesel hem de küresel anlamda kuvvetlendirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, uluslararası aktörlerin ve özellikle Türkiye gibi bölgesel güçlerin izleyecekleri politikalar neticesinde Türkmenlerin nasıl etkileneceklerini anlamaya çabalamak, Suriye’de sağlanması arzu edilen istikrar ortamında eşit ve etkin bir konuma ulaşabilmelerine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Alba-Juez, L. (2009). *Perpectives on Discourse Analysis: Theory and Practice*. Newcastle: Cambridge Scholars.
- [2] Appadurai, A. (1990). Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. *Theory, Culture & Society*, 7(2-3), 295-310.
- [3] Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalizations*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- [4] Belanger, E., & Verkuyten, M. J. (2010). Hyphenated Identities and Acculturation: Second Generation Chinese of Canada and the Netherlands. *Identity: An International Journal of Theory and*

Research, 10(3), 141-163.

- [5] Bhabha, H. K. (2004). *The Location of Culture*. New York: Routledge.
- [6] Bozoğlan, İ. (2020). *Suriye Türkmenleri II: Halep Türkmenleri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- [7] Braveheart, M. Y., & DeBruyn, L. (1998). *The American Indian Holocaust: Healing Historical Unresolved Grief*. IOHS Education: https://iohs.education/uploads/1/8/6/5/18653164/healing_1.pdf
- [8] Cevizci, T. S. (2023). *Suriye Türkmenlerinin Siyasi Tarihi*. Konya: LiteraTürk Yayıncılık.
- [9] Çakır, A. (2014). *Söylem Analizi: Ne Demek İstiyorsun?* Konya: Palet Yayınları.
- [10] Erol, M. (2020). Göç ve Kimlik Bağlamında Suriye Türkmenleri: Suriye’de Türk, Türkiye’de Suriyeli Olmak. Y. E. Tansü içinde, *İbn Haldun Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları - VI* (s. 115-131). Ankara: İKSAD Publishing House.
- [11] Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- [12] Gilroy, P. (1993). *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. London: Verso Books.
- [13] Gündoğdu, Ü. G. (2023). *Suriye İç Savaşı ve Suriye Türkmenleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- [14] Hack-Polay, D., Mahmoud, A., Kordowicz, M., Madziva, R., & Kivunja, C. (2021). Let Us Define Ourselves: Forced Migrants’ Use of Multiple Identities as a Tactic for Social Navigation. *BMC Psychol*, 9(1).
- [15] Hall, S. (1990). Cultural Identity and Diaspora. J. Rutherford içinde, *Identity: Community, Culture, Difference* (s. 222-237). London: Lawrence & Wishart.
- [16] İhlamur Öner, S. G., & Şirin Öner, N. A. (2021). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [17] Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. New Jersey: Princeton University Press.

- [18] Kahn, M. L. (2024). *Foreign in Two Homelands: Racism, Return Migration, and Turkish-German History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [19] Kaya, A. (2011). *Türkiye’de Çerkesler: Diasporada Geleneğin Yeniden İcadı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları .
- [20] Kebede, S. S. (2010, Aralık). *The Struggle for Belonging: Forming and Reforming Identities Among 1.5 Generation Asylum Seekers and Refugees*. Oxford Department of International Development - Refugee Studies Centre: <https://www.rsc.ox.ac.uk/> adresinden alındı
- [21] Khilay, S. (2014, Haziran 9). *The Politics of Hyphenated Identities*. Şubat 17, 2025 tarihinde London School of Economics (LSE) - Equality and Diversity: <https://blogs.lse.ac.uk/equityDiversityInclusion/2014/06/the-politics-of-hyphenated-identities/> adresinden alındı
- [22] King, R. (2017). Exploring the Multiple Complexities of the Return Migration - Psychosocial Wellbeing Nexus. Z. Vathi, & R. King içinde, *Return Migration and Psychosocial Wellbeing: Discourse, Policy-Making and Outcomes for Migrants and Their Families* (s. 257-271). New York: Routledge.
- [23] Koparan, Ö., Özcan, E. E., Musa, E., Karabacak, M., & Musa, E. (2025, Şubat 25). *Şam’da Ulusal Diyalog Konferansı’nda Milli Birlik ve Ortak Gelecek Vurgusu*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/samda-ulusal-diyalog-konferansinda-milli-birlik-ve-ortak-gelecek-vurgusu/3492856> adresinden alındı
- [24] Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu. (2025, Ocak 8). Suriye’deki Güncel Gelişmeler ve Türkmenlerin Son Durumu Hakkında Basın Bildirisi. (T. S. Cevizci, Röportaj Yapan)
- [25] Sussman, N. M. (2011). *Return Migration and Identity: A Global Phenomenon, A Hong Kong Case*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- [26] Şan, A. (2016). *Suriye Türkmenleri Kültürü*. Gaziantep: Yıldızlar Yayıncılık.
- [27] Şirin, S. R., & Fine, M. (2008). *Muslim American Youth: Understanding Hyphenated Identities through Multiple Methods*. New York: New York University Press.

- [28] Van Dijk, T. A. (1997). *Discourse as Structure and Process - Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage Publications.
- [29] Yeğenoğlu, M. (2016). *Avrupa 'da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- [30] Yıldırım, D. Ş. (2017). *Suriye 'den Türkiye 'yer Göç Etmiş Türkmenler Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- [31] Zimbardo, P., & Boyd, J. (1999). Putting Time in Perspective: A Valid, Reliable Individual-Differences Metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1271-1288.